

Αὐτοπροσωπογραφία

Β
Α
Γ
Γ
Ι
Α
Σ

Π
Α
Ν
Α
Γ
Γ
Ι
Ω
Τ
Ο
Π
Ο
Υ
Λ
Ο
Σ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

ΣΤΟΑ ΤΕΧΝΗΣ 13

20/11-9/12/1972

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΟΥ ΒΑΓ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
«ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΠΟΧΗ»

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ : ΑΤΟΜΙΚΟ & ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΣ, σελ. 106

Ἡ καλλιτεχνική κωφορία τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐξαντλήσῃ τὴ χρονικὴ πορεία τῆς φυσιολογικῆς μέσα στὰ ὅρια τοῦ ἱστορικοῦ ἔθνους. Ἡ παρὰ βία τοῦ χώρου θὰ ὡδηγήσῃ στὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς τοκετοῦ: καλλιτεχνικοῦ τέρατος. Χωρὶς ἀμφιβολία μιὰ διεθνικὴ τέχνη ἀποτελεῖ θεμιτὴ ἀναζήτησι καὶ συγγνωστὸ αἶτημα τῆς καλλιτεχνικῆς συνειδήσεως. Ἀλλὰ ἡ προσπέλασι τοῦ νέου χώρου, δὲν νοεῖται ἐκτελεσθῆ μετὰ ἄλλα ἀγνοίας στὸ κενό. Μόνο μιὰ θατὴ ὑπέρβασι θὰ ὡδηγήσῃ σὲ στερεὸ ἔδαφος τὴν τέχνη. Βατὴ ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἱστορικῆς διαρκείας, δηλαδὴ τῆς συνεχοῦς σταδιακῆς ὀρμότητος τῆς καλλιτεχνικῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν ὀλικῶν ὄρων τῆς ἐκφορᾶς τῆς. Τὸ πέρασμα μ' ἄλλα λόγια ἀπὸ τὸ ἔθνος ἀποτελεῖ σήμερα, μοῖρα τῆς τέχνης. Τὸ ἔθνος ἀποτελεῖ τὸ ριζικὸ τῆς ἴψωμένο στὸν ἐκθέτη τῆς ἱστορικῆς ἀναγκαιότητος.

Τὰ ἐθνικὰ κινήματα τοῦ αἵῶνος μας καὶ ἡ ἀνάπτυξι τῆς λαογραφίας δὲν εἶναι τυχαῖα γεγονότα.

Ἡ ἀνοδος καὶ ἡ ἀξιοποίησι τῆς συναισθηματικῆς παρακαταθήκης τῶν λαῶν, ἐκδηλουμένη στὰ διαδήματα τῆς ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως, παίρνει διεθνικὴ ἔκτασιν στὴν ἐποχὴ μας καὶ παρουσιάζεται ὡς ἀντίδρασι πρὸς τὸν τεχνοκρατικὸ τῆς χαρακτήρα. Οἱ χθόνιες, οἱ γηγενεῖς δυνάμεις ποὺ ληθαργοῦν μέσα στὸν αὐτοματισμὸ τῆς καθημερινότητος, ὡς πολυμορφικὸς συναισθηματικὸς πλοῦτος ἀναδύονται στὴν προφάνεια τῆς συνειδησιακῆς ζωῆς, γιὰ νὰ γίνουιν ἐνεργήματα καὶ βιώματα μετὰ τὴν καλλιτεχνικὴ πράξι, μονιμώτερης καὶ διαρκέστερης ἰσχύος.

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ — ΑΠΟΛΟΓΟΣ — σελ. 357

Οἱ μορφοκράτες ὁπαδοὶ τῆς καθαρῆς τέχνης, ὅταν θέτουιν τὸ πρόβλημα «ἐποχῆς καὶ τέχνης», ὑπόκεινται στὴν ἀνεπίγνωστη πλάνη τῆς ὑπερτιμῆσεως τῆς δευτέρης (τέχνης). Ὅσο καὶ νὰ θέλουιν νὰ πιστεύουιν ὅτι κάτι διαφορετικὸ ὑποστηρίζουιν, στὴν οὐσίᾳ τῆς προσπάθειας τῶν ὁ διαφορισμὸς τῆς ἐκτιμῆσεως θεμελιώνεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Ὅταν θέτουιν ὡς πρωταρχικὸ ὄρο γιὰ τὴν προσπέλασι τῶν φαινομένων τῆς τέχνης, τὴν ἐπάρκεια (τοῦ θεωροῦ, τοῦ ἀναγνώστου καὶ τοῦ ἀκροατοῦ), ἀπομονώνουιν τὴν κοινὴ συνείδησι κατὰ τρόπον αὐτόματο ἀπὸ τὴν μετάληψιν τῶν δῶρων τῆς τέχνης. Ἀπομακρύνουιν τὸν φορέα τῆς ἀπὸ τῆς προθέσεως τῶν. Τοῦς διαφεύγει, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς μεσότητος (ισοσθένειας) ποὺ περιέχεται στὴν κοινὴ συνείδησι, ἀντὶ τὸ ἀσκήσῃ τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον, τὸ νόημα τῆς ἐποχῆς, γιὰτὶ ὁ κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ἄνθρωπος ποὺ ἡνιοερμηνεύει ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ πληρωμὰ τῆς, ὡς μορφή συνειδήσεως. Ὅταν στὴν προσπάθειά τους νὰ ἀξιοποιήσουιν τὴν τέχνην τὴν καθιστοῦν ἀνέφικτη καὶ ἀπροσπέλαστη στὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅταν θεωροῦν τὴν λυτρωτικὴν τῆς σημασία, προνόμιον τῶν ἐκλεκτῶν καὶ τῶν ὀλίγων δὲν νομίζουμ, ὅτι καθιστοῦν μιὰ τέτοια τέχνη ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς ἐποχῆς τῆς. Στὴν ἔστω καὶ μὴ ἐμπερόθετη τάσι ὑποτιμῆσεως τῆς πρώτης (κοινωνίας) δὲν κατορθώνουιν παρά μειώνουιν τὸ κύρος τῆς δευτέρης (τέχνης). Ὅταν ὠθοῦν τὴν τέχνην σὲ τόσο μεγάλαν πετάγματα, τὴν ὡδηγοῦν στὴν ἀπώλεια. Ὅταν τὴν μεταωρίζουιν ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ τὴν κοινωνία τὴν ἀποσυνδέουιν ὀργανικὰ ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τῆς μειώνουιν τὴν ἐγκυρότητα.

Διάβασις τῆς Ἐρυθραίας

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ

ΒΑΓΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Θεωρῶ ὑποχρέωσί μου ἔστω καὶ σ' ἓνα περιορισμένο σημείωμα καταλόγου, ν' ἀναλύσω τὸ ἔργο ἑνὸς καλλιτέχνου, ὃ ὁποῖος ὄχι μόνον πρακτικὰ, ἀλλὰ καὶ θεωρητικὰ ἀφοσιώθηκε στὴν διακονία τῆς Τέχνης, τὴν ὁποίαν προσβάλλει, τόσο μὲ τὸν χαρακτήρα του, ὅσο καὶ μὲ τὴν κριτικὴ του, ἐπὶ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἐφημερίδος «Βραδυνῆς» καὶ τὴν ἐκδόσιν διελθόντων αἰσθητικῶν περιεχομένου.

Ὁ Βάγιας Παναγιωτόπουλος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος μὲ καλλιτεχνικὰς ἀνησυχίας, νὰ δώσῃ μὲ τὴν ἔκφρασι τῶν συναισθημάτων του στὸ ἔργο του, μιὰ κάποια ἀπελευθέρωσι τῆς προσωπικότητός του, νὰ δώσῃ μὲ ἔντασι χρωματικὴ τῆς ψυχικῆς του ἀνατάσει. Ἔτσι μὲ τὴν ἔκφρασι τῶν συναισθημάτων του ὁρίσκει συγχρόνως μιὰ δύναμι ἀνανεώσεως. Κι' ἡ ἀνανέωσις αὕτη δὲν ἔρχεται ποτὲ σ' ἀντινομία πρὸς τὸ «πιστεῦμα» του, γιὰ τίς ἀρχὰς τῆς Τέχνης.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι πολλὰς φορές φθάνει σὲ μιὰ τολμηρὴ ὀργανικὴ ἀφαίρεσι, σὲ μιὰ λογικὴ ἀπλοποίησι, θὰ ἔλεγα καλύτερα. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔρχεται σ' ἀντίθεσι μ' αὐτὸ πὸ πιστεῦται. Γι-

ναται, για να δώσει την ευκαιρία ν' αναδειχθῆ ἡ τεχνική τελειότης τῆς πινελιάς του καὶ τὸ τοπίο νὰ πάρῃ μία ἐντελῶς δική του πραγματικότητα, ποιητικὴ καὶ ἀέρινη. Ἔτσι, χωρὶς νὰ φθάσῃ στὴν κατάργησι τῆς ἐξωτερικῆς παραστάσεως ἢ τὴν παραμόρφωσί της ἀναπτύσσει δημιουργικὰ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ποὺ δίνουν προβάδισμα στὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωγραφικῆς του, τὴν φαντασία καὶ τὸ αἶσθημα.

Τὸ ἔλο ἔργο του τὸ στηρίζει στὸ συναίσθημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζει ἓνας ποιητικὸς ρομαντισμὸς, ἓνας ρομαντισμὸς ἐλεύθερος καὶ δημιουργικὸς. Γι' αὐτὸ στὴν ζωγραφικὴ του δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀσχημὸ ἢ μὴ κατανοητό.

Τὸ φῶς, ἡ σκιά, καὶ ἡ προοπτικὴ ποὺ μᾶς δίνουν αὐτοδύναμα κομμάτια μέσα στὸν πίνακα, δέονται σὲ μιὰ λιτότητα ἐκφράσεως καὶ σωστὸς χρωματικὸς τόνους.

Στὴν ἀπλοποίηση τῆς φόρμας του τὸ χρῶμα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ πέρνει τὴν πρωτοβουλία, νὰ δώσει ἓνα ζωντανὸ παλμὸ στὴ σύνθεσι μὲ τὸ ζύγισμα τῶν ψυχρῶν καὶ θερμῶν χρωμάτων, χαρίζοντάς της συγχρόνως μιὰ σωστὴ θεαματικὴ δομὴ.

Β. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΑΔΗΣ

Ἀθήνα:, 20.10.72

Πεντέλη

Σὲ μιά κάμπη τοῦ πολιτισμοῦ μας

Η ΤΕΧΝΗ ΠΕΡΝΑ ΣΗΜΕΡΑ ΚΡΙΣΙ ΑΛΛΑ ΤΟ ΙΔΑΝΙΚΟ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΕΙ

*Τὸ βιβλίο τοῦ ΒΑΓΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
καὶ ἡ ἔκθεσις ἔργων τοῦ Ζωγραφικῆς*

ΚΡΙΣΙ περνᾶ σήμερα ἡ Τέχνη. Σὲ συνάρτησι μὲ τὴν ὅλη κρίσι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ συμφωνοῦν ὅλοι οἱ ἐγκυροὶ μελετητὲς τῶν πολιτιστικῶν φαινομένων. Διαφωνία ὅμως ὑπάρχει γιὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς. Μερικοὶ φρονοῦν ὅτι ὀφείλεται στὴ γενικὴ πτώσι τῶν ἀξιῶν, πού σφραγίζει καὶ τῆς Τέχνης τὴν κατάπτωσι. Ἄλλοι ἔχουν τὴ γνώμη, ὅτι προέρχεται ἀπὸ μιὰ ὀργανικὴ ἀνάπτυξι, πού ἀπαιτεῖ μιὰ ἀναθεώρησι καὶ τείνει σὲ μιὰ ἀνανέωσι τῆς καλλιτεχνικῆς οὐσίας καὶ μορφῆς, κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα. Γενικὴ πάντως εἶναι ἡ παραδοχὴ, ὅτι τὸ πρόβλημα ἀπαιτεῖ ὑπεύθυνη καὶ συστηματικὴ ἐρευνα καὶ σπουδὴ. Ὅτι ὁ καλλιτέχνης, ἰδιοίτερα σήμερα — ὅπως καὶ πάντοτε ἄλλωστε — δὲν μπορεῖ νὰ βασίζεται μόνο στὴν ἰδιοψυχίαν του. Δὲν ἄρκει νὰ ἀποκτᾷ ἔμπρακτῃ καλλιτεχνικὴ ἔμπειρία μὲ τὴ σπουδὴ καὶ τὴν ἀσκησι. Χρειάζεται καὶ νὰ μελετήσῃ γενικώτερα τὸ αἰσθητικὸ φαινόμενο, ν' ἀποκτήσῃ συνειδήσι γι' αὐτὸ καὶ νὰ πῆν μεταπλάσῃ σὲ συγκροτημένο πνευματικὸ βίωμα. Αὐτὸ θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ πιὸ σίγουρα, ἀλλὰ καὶ πιὸ ἐλεύθερα, νὰ ἑανοίγῃ τὰ φτερά τῆς φαντασίας καὶ τῆς δημιουργικότητος, πρὸς οὐσιαστικώτερους ὀρίζοντες καὶ πιὸ ἐπιτυχημένες, ἄρα καὶ μεγαλύτερης διαχρονικῆς διάρκειας καλλιτεχνικὰς ἐπιτεύξεις. Αἰσθητικὸς καὶ καλλιτέχνης συνάπτονται εἶσι σὲ μιὰ ἐνιαία ὄντοτητα, μὲ ἀποδοτικώτερη τὴν παρουσίαν.

Ὁ συνδυασμὸς δὲν εἶναι εὐκόλος. Λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι πού διαθέτουν τὴ διπλὴ αὐτὴ ὑπόστασι. Καὶ ἓνας ἀπ' αὐτούς, εἶναι ἀσφαλῶς ὁ Βάγιας Παναγιωτόπουλος. Οἱ ἀναγνώστες τῆς «Βραδυῆς» τὸν ξέρουν ἀπὸ τὰ τακτικὰ τεχνοκριτικὰ του σημειώματα. Οἱ φιλότεχνοι, ἀπὸ τίς ἐκθέσεις του. Κι' οἱ δύο ἔχουν διαπιστώσει ὅτι δὲν ἄρκειται στὴν «εὐκόλη κριτικὴ», τὴν ἀρνησι. Προχωρεῖ καὶ στὴ θέσι, τὴν προσωπικὴν του δημιουργίαν. Τεχνοκρίτης, ἀλλὰ καὶ ζωγράφος ὁ ἴδιος. Ὡς κορυφωσι στὴ διπλὴ αὐτὴ δημιουργικότητά του, ἔρχονται δύο νέες σημαντικὲς προσφορές του: Ἡ ἐκθεσι ἔργων τοῦ ζωγραφικῆς πού συνεχίζεται στὴ Στοὰ Τέχνης 13 τῆς ὁδοῦ Σόλωνος καὶ τὸ πολυσέλιδο βιβλίο του «Τέχνη καὶ Ἐποχὴ» πού διατίθεται στὰ κεντρικὰ ἀθηναϊκὰ βιβλιοπωλεῖα.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΠΟΧΗ

Μεγάλον, σημαντικό, πολὺπτυχον, αὐτὸ καθαυτὸ τὸ πρόβλημα τοῦ συσχετισμοῦ τῆς Τέχνης μὲ τὸν χωρόχρονον, πού ἀποτελεῖ τὴ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ βιβλίου του. Διαφορετικὲς, ἀλλὰ καὶ στενὰ συνδεδεμένες μεταξὺ τους, ὡς πραγματικότητες καὶ ὡς ἐννοιες, ἡ Τέχνη καὶ ἡ Ἐποχὴ. Σὲ μιὰ ἀμοιβαίαν ἀλληλεξάρτησι, πού ὁ καθένας ἐννοεῖ. Μπορεῖ ἡ τέχνη νὰ μὴν ἐκπηγάξῃ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς; Νὰ μὴ τὴν ἐκφράξῃ καὶ νὰ μὴν ἐπηρεάζεται ἀπ' αὐτήν, κατὰ τὴν πολυμέρειάν τῆς καὶ κατὰ τὴν καθολικότητά τῆς, σὲ μιὰ ἀναγκαίαν ἀντιστοιχίαν; Ἄλλὰ καὶ μπορεῖ ἡ ἐποχὴ νὰ μὴν ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασι τῆς τέχνης;

Νά μή χαρακτηρίζεται ἀπ' αὐτήν καί νά μή διαμορφώνεται κατὰ κάποιο ποσοστό, ὅσο διαρκεῖ ἀλλά καί πιά πολύ στή διαμορφωτική τοῦ μέλλοντος προοπτική της;

Τό πρόβλημα ὅμως δέν εἶναι ὅσο φαίνεται ἀπλό. Ἡ Τέχνη ὡς πολιτιστική ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τήν αὐτονομία της. Συνάπτεται μέ τήν ἱστορική καταβολή τοῦ πνεύματος, καλεῖται νά συλλάβῃ τὸ οὐσιαστικό τῶν καιρῶν της νόημα, ἀλλά καί νά ἀρθῇ πάνω ἀπ' αὐτὸ στὸν ὀρίζοντα τοῦ μέλλοντος. Μὲ τάσι πρὸς τὸ ἰδανικό, καί πάντα μέ ἐκφραστικά μέσα πού ἐπιφέρουν τήν αἰσθητική ἱκανοποίησι καί μέ αὐτήν, τήν ψυχική ἀνάτασι καί εὐφορία τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπὸ τὸ πρῖσμα αὐτὸ ὅ,τι ζωντανὸ καταλείπει ἠπαράδοσι, ἢ γνήσια τέχνη τὸ ἐνστερνίζεται ὡς πολῦτιμη κληρονομική καταβολή. Ἄλλά καί ὅ,τι καινούργιο προσφέρει ἢ πραγματικότητα, καλεῖται νά τὸ συλλάβῃ καί νά τὸ ἐκφράσῃ, μέ ἀντίστοιχα νέους τρόπους, μέσα πάντα στὰ ὅρια τῆς καλλιτεχνίας. Ἀδύνατο νά ζωγραφίζῃς μόνο ἀγίους, ὅταν ἔχῃς νά κἀνης καί μέ διαβόλους. Πρέπει νά ἀρνήσῃς τήν κόλασι, καί νά ἀνέρχῃσαι καί στὸν παράδεισο. Ἀνάγκη νά μιλάς τῆ γλῶσσα τῶν συγκαιρινῶν σου, καί νά ἐνωτίζονται κι αὐτοὶ τὸν διαιώνιο λόγο σου. Κατὰ τήν ψυχή, καί ἡ μορφή της. Μὲ στόχο τὸ Ὡραῖο. Καί μέσῳ αὐτοῦ τὸ Ἄγαθόν. Ἔτσι μπορεῖς καί νά τείνῃς πρὸς τὸ Ὑψηλὸ καί τὸ Ἰδανικό.

Τὸ θέμα, βέβαια, δέν ἔχει κανεὶς ἀξίωσι νά ἐξαντληθῇ σὲ μιὰ στήλῃ ἐφημερίδος, τόσο μεγάλο καί πολὺπλευρο πού εἶναι. Ἐκεῖνο ὅμως πού πρέπει νά σημειωθῇ ἐδῶ εἶναι ὅτι ὁ Βάγιας Παναγιωτόπουλος, τὸ ἀντιμετωπίζει στὸ βιβλίον του ἀπ' ὅλες σχεδόν τίς πλευρές του. Τὸ ἀναλύει μάλιστα, θά λέγαμε, ἐξαντλητικά, ἴσως καί περισσότερο ἀπὸ ὅσο θά χρειαζότανε. Μελετᾷ τὴ βιολογική καί κοινωνική ὑπόδομή τοῦ καλλιτεχνικοῦ φαινομένου στὴν διαχρόνια ἀνέλιξι της. Διαγράφει τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀτομικοῦ καί τοῦ συλλογικοῦ συντελεστέου, ἀπὸ τίς παλαιότερες μορφές καί στίς σύγχρονες διαστάσεις, μέ τήν προοπτική ἐνός νέου καλλιτεχνικοῦ ἀξονα. Καθορίζει τὰ ὅρια ἀνάμεσα στὸ κλασικὸ καί τὸ σύγχρονο καί τὸν συσχετισμὸ τους πρὸς τὸ καλλιτεχνικὸ δέον. Σημειώνει τήν παραμέλησι τῆς τεχνικῆς καί τὴν ἀνάγκη τῆς τέχνης. Ἐξετάζει εἰδικὰ τὴν εἰκαστική πραγματικότητα καί συνάγει τὰ συμπεράσματά του.

Θεωρίες, φυσικά, γιὰ τὴν τέχνη, ὑπάρχουν πολλὲς καί ποικίλες. Οὔτε καί θά παύσουν νά διατυπώνωνται. Ἀντιρρήσεις, ἐπίσης ἢ ἐπιφυλάξεις γιὰ ὅσα ἀναπτύσσει ὁ ἐκλεκτὸς συγγραφέας, κατὰ τὴν οὐσία καί τὴ μεθοδολογία ἢ καί κατὰ τὴν ἐκφρασί τους, ἐπόμενο εἶναι νά ὑπάρχουν. Ἐκεῖνο ὅμως πού κανεὶς δέν μπορεῖ νά ἀρνηθῇ καί πρέπει νά ἐξαρθῇ εἶναι, ὅτι ὁ Βάγιας Παναγιωτόπουλος σκέφτεται. Κί εἶναι μεγάλο πρᾶγμα νά σκέφτεται κανεὶς σήμερα. Κάνει μάλιστα, κάτι πολὺ περισσότερο. Μελετᾷ, ἀφομοιώνει καί προσφέρει ἀναχωνευμένη τὴν πνευματική του συγκομιδή. Πλούσια καί οὐσιαστική. Μὲ γνώσι καί μέ διεξοδική ἀνάπτυξι ἐκείνου πού ἔχει ὡς τώρα κατακτηθῇ. Μὲ προβολὴ νέων σκέψεων καί νέων στόχων. Προβαίνει σὲ διαπιστώσεις ὀρθές, λέει ἀλήθειες πολλὰς. Διαγράφει ὅρια καί καθορίζει μέτρα καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Προσφέρει κριτήρια ἐρμηνείας καί γνώμονες γιὰ καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύξεις. Συνθέτει ἔτσι ἔργο ἀρτιωμένο καί συστηματικό. Πού ἀποτελεῖ συνάμα καί τὸ αἰσθητικὸ τοῦ «πιστεύω» ἀπὸ ὅπου ἀπορρέουν τὰ τεχνοκριτικά του σημειώματα καί τὰ ζωγραφικά του ἔργα.

ΟΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΠΙΤΕΥΞΕΙΣ

Έργα του ζωγραφικά έχουμε δη και σε άλλες εκθέσεις τους. Τούτη τη φορά στη Στοά Τέχνης 13 παρουσιάζει μια σειρά πίνακες με θέματα από την ελληνική φύση. Πού δέν αφίστανται από τις παλαιότερες, αλλά και χωρούν προς νέες ανατάσεις. Τα τοπία του είναι πλημμυρισμένα από ελληνικό φώς. Κι' είναι αυτό ένα από τα κυριώτερα και ωραιότερα χαρακτηριστικά τους. Τα χρώματά τους είναι άπαλα, δέν έχουν τίποτε τό σκληρό και έναρμονίζονται προς την ψυχική του διάθεση. Όλοι του οί πίνακες έχουν μια έκπληκτική διαφάνεια — «Μεσολόγγι». Τείνουν προς την απαλλαγή από τό βάρος της πραγματικότητας και προς την έξαυλωσι — «Ξεροπήγαδο». Προς εκείνη τη φυσική όμορφιά και ήρεμία — «Γαλήνη» — πού προσφέρει ή άρμονισμένη χρωματικά επιφάνεια. Όλα του τείνουν νά εκφράσουν εκείνο πού νοσταλγικά και ρεμβικά αναζητεί ή ταλανισμένη του σημερινού ανθρώπου ψυχή: Τήν ήμερότητα — πού υπογραμμίζει τό ελληνικό τοπίο — και τό κάλλος, πού επιτρέπει και την άνάτασι προς τό ύψηλό και τό ιδανικό. Και στην περίπτωση αυτή ή καλλιτέχνης είναι συνεπής προς τό «πιστεύω» του αισθητικού.

Τό βιβλίο του Βάγια Παναγιωτοπούλου «Τέχνη και Έποχή» και ή έκθεσι ζωγραφικής του, συμπορευόμενα και τά δυό, αποτελοούν μια θεωρητική και έμπρακτη καταξίωσι του τεχνοκρίτη και του καλλιτέχνη. Έξηγοούν και την κριτική του σκοπιά και την καλλιτεχνική του άπόδοσι. Λαμπρό παράδειγμα πού μπορεί ν' αποτελέση για τόν καθένα άφορμή και άφετηρία, οδηγό και βοηθό, για μια άναγωγή σε ύψηλότερα αισθητικά επίπεδα και ωραιότερες καλλιτεχνικές επιτεύξεις. Μακάρι κάθε καλλιτέχνης νά μπορούσε νά είναι τό ίδιο θεωρητικά καταρτισμένος και νά μή καταλείπη συνάμα την καλλιτεχνική του επίδοσι. λότερα αισθητικά επίπεδα και ωραιότερες καλλιτεχνικές επιτεύξεις. Μα

ΜΠΑΜΠΗΣ Δ. ΚΛΑΡΑΣ

ΒΡΑΔΥΝΗ 29.11.1969

Νεμούδ

ΟΣΟ μακρύτερους επιχειρούν θηματισμούς οι εκπρόσωποι της άφηρη-
μένης τέχνης, τόσο αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις μέρες
μας οι όπαδοί της παραδοσιακής σχολής. Έκείνοι δηλαδή που έξακο-
λουθούν φανατικά δεμένοι στα παλαιά και κλασικά πρότυπα. Αύτοί που
δέν εκπέμπουν άπεγνωσμένα ή φευγαλέα μηνύματα, αλλά έξακολου-
θητικά εκφράζονται με στερεότητα και έντονα λογικά στοιχεία. Δέν
τούς λείπει φυσικά ή φαντασία, ή ποίηση και ή γοητεία κάποιας άπο-
καλυπτικής άλλαγής, ή άφαιρέση και τó πάθος της συνεχούς ανανέ-
ωσης. Έχουν μάλιστα, τόν τελευταίο αυτόν καιρό έπιδείξει θαυμάσια
άποτελέσματα έντατικής παραγωγής, που κάθε άλλο παρά άδιάφορους
μάς άφήνει.

Ό Βάγιας Παναγιωτόπουλος άνήκει σ' αυτούς που δέ δέχτηκαν
κανένα συμβιβασμό με την άφηρημένη τέχνη. Προικισμένος νοός, άξι-
οπρόσεχτος, με βαθύτατη πνευματική καλλιέργεια έπωμίζεται χρόνια
τώρα τó δύσκολο έργο του κλασικού δημιουργού και ταυτόχρονα του
στοχαστή και κριτικού. Η παρουσία του στις καλές τέχνες και στα
γράμματα είναι άξιαμνημόνευτη. Δημιουργεί έργο πνοής, με άτμό-
σφαιρα ποιητική, με «θέματα» που άναγνωρίζονται μέσα στο σύνολο
της μαζικής παραγωγής, άφου τά χαρακτηρίζει κάποιο διάχυτο προ-
σωπικό ύφος και μιá τελειότητα ίκανή νά μάς έμπνεύσει ζωηρές συγ-
κινήσεις.

Άνιχνευτής του έλληνικού χώρου, περπάτησε χρόνια την έλλη-
νική ύπαιθρο και μέσα στο έργο του διαφαίνεται ή προσήλωσή του αυ-
τή. Τó άγροτικό στοιχείο, ό περίγυρος μιας γής άνάμεσα σέ όγκους
όρεινούς, έπίπεδα που τά φωτίζει ό ούρανός, παραλίες που έξαφανί-
ζονται στην άχλύ μιας φθινοπωρινής μελαγχολίας, δέντρα μοναχικά
και έξοχικά έρημα σπιτόκιο, κόρφοι και κάβοι, που χρωματίζονται
βαμπα στο φώς μιας δειλινής ώρας, είναι ό κόσμος, που βαθύτατα
μένει δεμένος μαζί του ό καλλιτέχνης.

Ό Βάγιας Παναγιωτόπουλος κατόγεται από τή Φθιώτιδα. Σπού-
δασε στην Άνωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και άργότερα πολιτικές
έπιστήμες στην Πάντειο Σχολή. Διετέλεσε καθηγητής στη Μέση Έκ-
παίδευση. Είναι μέλος του Καλλιτεχνικού Έπιμελητηρίου και πήρε μέ-
ρος σέ πολλές όμαδικές εκθέσεις του έσωτερικού και έξωτερικού.
Τελευταίες του άτομικές εκθέσεις έγιναν στην Άθήνα στη «Στοά Τέ-
χνης 13) τó 1969 και στην αίθουσα «Διαμαρτυρία» τó 1970. Μετέ-
σχε επίσης πολλών «Πανελληνίων» στο Ζάππειο Μέγαρο. Έκτός της
ζωγραφικής τόν άπασχολεί ιδιαίτερα ή κριτική και ό στοχασμός. Δη-
μοσιεύει άρθρα και σκέψεις πάνω στη φιλοσοφία και την κοινωνιολο-
γία. Σπουδαιότερα βιβλία του είναι ένα δοκίμιο πολιτικής και φιλοσο-
φικής διερεύνησης με τίτλο «Ίδεολογική πλάνη» και πρόσφατα τó
1969 ένας έξαιρετος τόμος κριτικών δοκιμίων «Τέχνη και Έποχή». Περ-
ρισσότερο από δώδεκα χρόνια κατέχει τή θέση του τεχνοκρίτη στην
έφημερίδα «Βραδυνή».

Έκφράζοντας την άληθινή σκέψη ενός καλλιτέχνη με πείρα και
θέλοντας οι άπάψεις του αυτές, νά μίν πέφτουν στο κενό ούτε σέ μιá
κλειστή έρμηνεία της τέχνης, ό Βάγιας Παναγιωτόπουλος μάς προσ-
φέρει ένα έργο με σαφή χαρακτήρα και νόμιμη τήν άναπαράσταση
του περιβάλλοντος. Ίδεολόγος με συνέπεια και ειλικρίνεια άποφεύγει
τούς όδυνηρούς δρόμους. Άποκαλύπτεται έτσι με μιá έσωτερική όργα-

νική ανάπτυξη, με στοιχεία φυσιολογικά και άνετα. Άναπνέει μέσα στο έργο του ένας κόσμος απλός, με σχήματα και χρώματα γήινης μαγείας. Τό τεφρό διαδέχεται τό μενεξεδί, ή θάλασσα άφανίζεται στους ούρανούς, οί άγκοι δένονται σ' ένα σύστημα έσωτερικής λειτουργίας και ή όλη καλλιτεχνική μέθοδος γίνεται όχι ένα πληθωρικός χώρος ή αίνιγματικός λαβύρινθος ιδεών, αλλά ένα σύστημα άληθινής προβολής του πνεύματος.

Με τούς φυσικούς και αδιάφυστους αυτούς όρους ό Βάγιας Παναγιωτόπουλος εκφράζει εύεργετικά στο έργο του, ότι κατά καιρούς συναποκόμισε από τις έμπειρίες και την δημιουργική φαντασία. Αυτό τό ίδιο τό πνεύμα τών συμβολιστών, πού χάρισε ώραιότατες άλλοτε στιγμές στην ποίηση, προικίζει τώρα και τή δική του εύαισθησία. Ή μελαγχολία, πού δέν γίνεται ραθυμιά, ούτε σκοτεινή άπροσπέλαστη διάθεση, αλλά παραμένει στον κόσμο μιās εύεργετικής στιγμής, γίνεται και στο έργο του μιá εύγενική κλιμάκωση και μās συγκινεί με τόν άδολο τρόπο της. Έπεξεργάζεται μέσα στο σύθαμπο πολλούς τόνους. Κι' όλοι άποκαλύπτονται με τά δεδομένα μιās καλλιτεχνικής μορφολογίας. Τίποτε δέν μεταβάλλεται και δέν διαλύεται χωρίς προηγούμενα νά περάσει από μιá έξαντλητική άσκηση με άπέραντες ψυχολογικές προεκτάσεις. Συνθέτει ό,τι χιλιοτραγουδημένο ζή συνεχώς μέσα στη μνήμη. Ή λιμνοθάλασσα αίφνης του Μεσολογγιού, γίνεται συχνά άφορμή, για νά μās δώσει ώραιότατες έκτελέσεις. Κ' οί άτέλειωτες πεδιάδες, πού πάνω τους λικνίζονται μελαγχολικοί ούρανοι γιομάτοι σύννεφα κι άόριστους βηματισμούς ανέμων, δένονται σέ άλλεπάλληλες δημιουργικές σκηνές. Γιατί, ό καλλιτέχνης αυτός, άποφεύγει με πάθος νά φωνασκεί νά γίνεται έξαλλος όδηγός ή αντίθετα σκηνοθέτης μιās παραδοξολογίας νά έφευρίσκει άκατανόητους τρόπους για νά μās έξομολογηθί τά πρόσωπά του βιώματα. Ή Βάγιας Παναγιωτόπουλος ανήκει στους λίγους εκείνους καθαρολόγους, πού άπόμειναν στις μέρες μας, για νά έπικοινωνοῦμε μαζί τους σέ δύσκολες ώρες και νά κερδίζουμε έναν άνυπολόγιστο ένθαρρυντικό όπλισμό, πού μās διδάσκει τόσα πολλά από τά άπρόσιτα μυστικά της τέχνης.

Ή απλότητα, τό θαμπό φώς, στην άτομική του έκφραση, όσο κι αν δέν διεγείρει: τή φαντασία μας κρύβει πάντοτε, μιάν ιδιαίτερη άξία. Διδάσκει άμεσους έκδηλωτικούς τρόπους κι αφήνει μιá γεύση σοφίας κι άπέραντης ειλικρίνειας. Τά προτερήματα θέβαια αυτά δέν είναι τά μοναδικά του καλλιτέχνη. Ή γοητεία τών έργων του κρύβει στερεότητα, σαφήνεια και κάποιο βάθος, πού καταλήγει τις πιότερες φορές στην ποίηση και την έσωτερική άρμονία. Οί δυνατότητες είναι γόνιμες, φυσικές, και ποτέ έγκεφαλικές. Περνοῦν με μιá διάθεση λυρική και γίνονται ύστερα στην έκλογή τών συνθέσεών του στιγμές εύθύνης και βαθύτατης περισυλλογής. Ή Βάγιας Παναγιωτόπουλος άναμφίβολα δέν έόδεψε άσκοπα τόν καλλιτεχνικό του χρόνο. Διδάχτηκε πολλά από την παράδοση και καταξίωσε σ' αυτήν, άρκετά και γόνιμα στοιχεία, από την προσωπική του διαδρομή στο μεγάλο χώρο της.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ

ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ Τεύχος 106 Ίανουάριος 1972

ΣΤΗΝ «Στοά Τέχνης 13» (Σόλωνος 13) ο ΒΑΓ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ παρουσιάζει μίαν επιλογή από την πρόσφατη συγκομιδή του, που αποτελείται από τοπιογραφίες, συνθέσεις και «νατύρ μόρτ».

Όσοδος της έμπρεσσιονιστικής σχολής ο καλλιτέχνης, επικοινωνεί συχνά με το ύπαιθρο και πασχίζει να ερμηνεύσει τη Φύση με ειλικρίνεια κ' ελευθερία, με ατμοσφαιρικά χρώματα και απαλές γραμμές. Οι δρασεροί και άβροί τόνοι ώρισμένων τοπίων φέρνουν στη μνήμη εύτυχισμένες δημιουργίες του Κώστα Περθένη χωρίς, έννοείται, αυτό να σημαίνει ότι υπάρχουν ίχνη επιρροής.

Η ζωγραφική του Βάγια είναι απ' αυτές, που προκαλούν τη γενική κατάφασι, γιατί, ενώ βασίζεται στην παράτασι, περιέχει νεωτεριστικά στοιχεία. Γι' αυτό και η έκθεσις, εκτός από την καλλιτεχνική, σημειώνει και οικονομική επιτυχία.

Σ.Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΘΝΟΣ — ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΑ 5 ΔΕΚΜΒΡΙΟΥ 1969

ΜΑΖΙ με την έκδοσι ενός νέου συγγράμματός του 366 σελίδων που έρευνά αναλυτικώς το φαινόμενο της σύγχρονης τέχνης μέσα από το κοινωνιολογικό πρίσμα και έχει τον τίτλο : «Τέχνη και Έποχή» ο ζωγράφος Βάγιας Παναγιωτόπουλος, που έχει σπουδάσει και πολιτικές επιστήμες στην Πάντειο Σχολή, παρουσιάζει στο άθηναϊκό κοινό από την «Στοά Τέχνης» (Σόλωνος 13) σειράν νέων έλαιογραφικών πινάκων του με τους οποίους σημειώνει άλματική πρόοδο, στην κατάκτησι μεγαλύτερων έκφραστικών και τεχνικών δυνατοτήτων της καλλιτεχνικής δημιουργίας, σε σύγκρ-σι, με την προηγουμένη του έκθεσι, που είχε γίνει επίσης στην «Στοά Τέχνης».

Ο Βάγιας Παναγιωτόπουλος έχει πλέον παραμερίσει σε ικανοποιητικό βαθμό διάφορες έκφραστικές συμβατικότητες, τυποποιήσεις και συνταγές μανιερισμού που χαρακτήριζαν αρκετά περυσινά έκθέματά του. Στην πλειονότητα των νέων έργων του, διαπιστώνεται κατάρκτησι σημαντικών δυνατοτήτων, για ελεύθερη απόδοσι και ταλμηρών ζωγραφικών όραμάτων που διαμορφώνει ή δημιουργική του φαντασία κατά την έπεξεργασία των έντυπώσεων που του προσφέρουν ώρισμένες απόψεις της φύσεως. Σε αρκετούς νέους πίνακές του αποτολμά με επιτυχία την απόδοσι ρομαντικών όραματισμών που σπάνια κατά την πεζή έποχή μας παρακολουθοῦμε σε νέες έμπνευσμένες δημιουργίες τέχνης. Ξεχωριστή επιτυχία σημειώνει στην απόδοσι του λυρικού τόνου που κυριαρχεί ώρισμένες στιγμές στην ατμόσφαιρα έρημικών ελληνικών τοπίων, και όταν αποδίδη το βάθος ανοικτού ορίζοντος και την διαφάνεια του ούρανοῦ και της θάλασσας που τον καθρεφτίζει. Χαρακτηριστική είναι ή επιτυχία του πρό πάντων όταν αποδίδη τον παλμό του ελληνικού φωτός μέσα σε ατμόσφαιρα άχλυσος.

ΜΙΛΤΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» 6.12.1969

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ, συγγραφέας και τεχνοκριτικός ΒΑΓΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ παρουσιάζει στην γκαλερί «Διαμαρτυρία» της οδοῦ Στουρνάρα 17, αυτές τις μέρες, περίπου 60 νεώτερες έλαιογραφίες, με τις οποίες αποδεικνύει ότι κατά την περίοδο που έμεσολάβησε από την προηγουμένη του έκθεσι της «Στοάς Τέχνης» έπεδίωξε να ξεφύγη

περισσότερο από τον «ακαδημαϊκό» ιμπρεσιονισμό της προπολεμικής εποχής και ότι διατηρεί ζωτικές ανησυχίες για ανανέωση των δυνατοτήτων γόνιμης καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Χωρίς να περιφρονεί τις ζωγραφικές παραδόσεις που έχουν καλλιεργηθεί στην χώρα μας και στον διεθνή ορίζοντα, ο Βάγιας Παναγιωτόπουλος παρουσιάζεται με τρεις τάσεις.

Η λυρικώτερη απ' αυτές εκδηλώνεται στην απόδοσι γραφικών τοπίων μέσα σε ρομαντικήν αχνών γοητευτικών αποχρώσεων, ή οποία καθιστά την ζωγραφική παράστασι σαν όνειρώδη όπτασιαν.

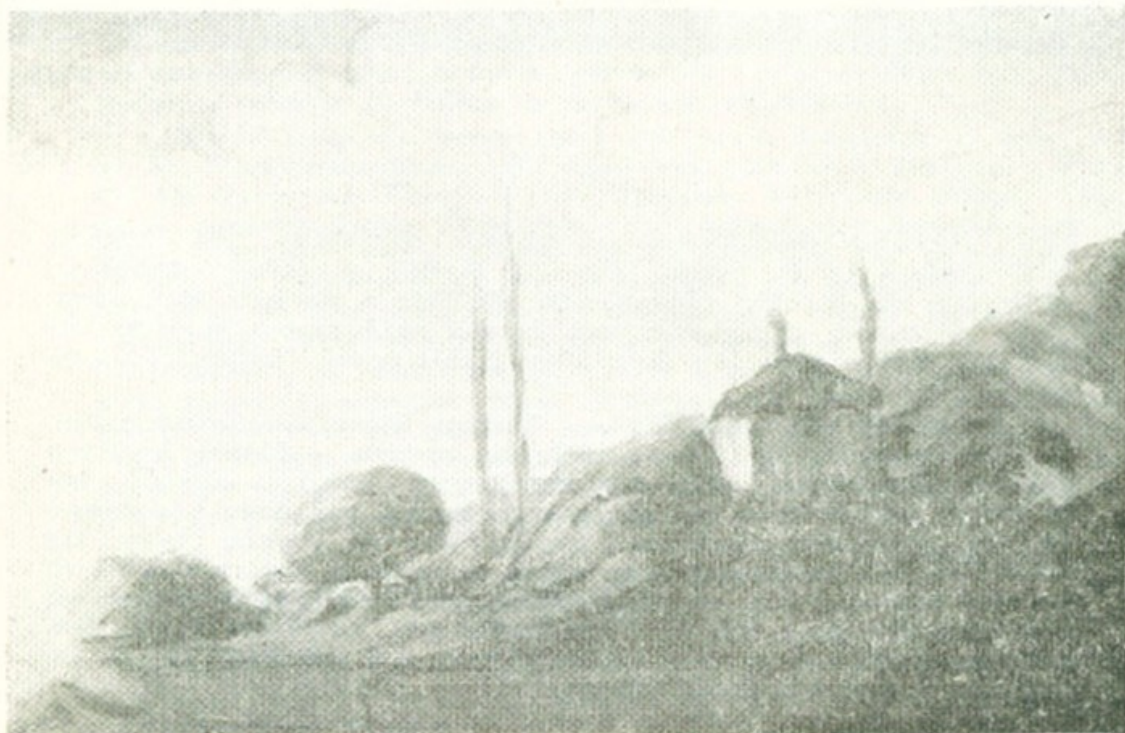
Σε αντίθεσι με αυτήν θρίσκειται άλλη τάσις του Παναγιωτόπουλου να αποδίδη τις έμπνεύσεις του μέσα σε Εκάθαρη ατμόσφαιρα χρησιμοποιώντας με τόλμη δεξιοτεχνίας ζωηρά χρώματα σε αρμονικούς συνδυασμούς που προσδίδουν στους πίνακές του έντονην έκφραστικήν διαύγειαν.

Διαπιστώνεται επίσης σε ώρισμένα εκθέματά του και τρίτη τάσις για αποφασιστικώτερην αποδέσμευσι από τις εικόνες του φυσικού κόσμου και για έκφραστικώτερη διακοσμητική διαμόρφωσι των παραστατικών στοιχείων της καλλιτεχνικής δημιουργίας με τολμηροτέραν τεχνοτροπιαν που ένθυμίζει τά ύποδείγματα του Πιέρ Πυβί ντε Σαβάν και του Κώστα Παρθένη.

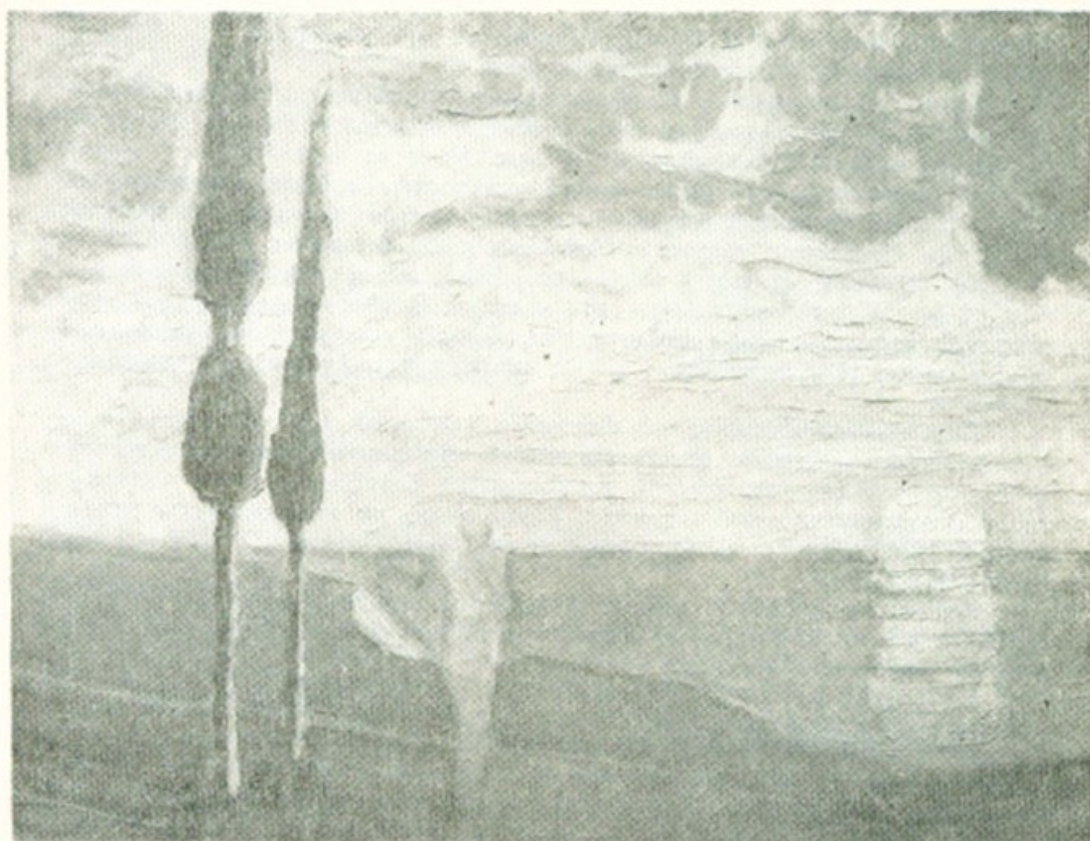
Και οι τρεις αυτές τάσεις εκφράζουν πάντοτε ψυχοσύνθεσιν με διάθεσιν ρομαντικού ποιητού ασυμβίβαστου με τό αντίδεαλιστικό πνεύμα των νεωτέρων χρόνων.

Μ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ», 1.4.1971

Αιτωλία

Φοῖβος

ΘΑ ΑΝΑΦΕΡΘΟΥΜΕ σήμερα, με σύντομα σημειώματα στις εκθέσεις ζωγραφικής με τις οποίες τελειώνει, σχεδόν, η χειμερινή περίοδος, "Ετσι, από την επόμενη εβδομάδα θα μᾶς δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναφερθοῦμε με ἐκτενῆ σημειώματα, στό βασικό καλλιτεχνικό γεγονός τῆς περιόδου αὐτῆς, στήν 11ῃ Πανελλήνια Καλλιτεχνική Ἐκθεσι τοῦ Ζαπτείου.

ΑΙΘΟΥΣΑ «ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ» : Ἐκθεσι Βάγια Παναγιωτόπουλου. Ἡ ζωγραφική τοῦ Β. Παναγιωτόπουλου κινεῖται — ἄλλοτε λιγώτερο ἄλλοτε περισσότερο — μέσα στό παραδοσιακά αἰσθητικά ρεύματα. Αὐτά θέβαιο μένουν ξένα καί ψυχρά στήν ἐποχή μας, ὅπου ἡ κοσμογονία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀγγίζει ὅλες τίς μορφές τέχνης καί φυσικά καί τήν ζωγραφική ὅπου πλέον κι αὐτός ὁ Πικάσο ἀρχίζει νὰ ἔχη τήν θέσι του στήν παράδοσι. Ἡ κριτική ὁμως ἔχει ὑποχρέωσι νὰ ἐπισημάνη στά ἔργα τοῦ κ. Παναγιωτόπουλου, φαντασία, λυρική διάθεσι, κυριαρχία τοῦ σχεδίου καί εὐαισθησία τοῦ χρώματος σέ μιὰ γενικά ἀξιοσημείωτη ποιητική στάθμη.

ΤΩΝΗΣ ΤΣΙΡΜΠΙΝΟΣ

ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΕΙΑ 22 Ἀπριλίου 1971

Η ΤΕΧΝΗ του καιρού μας περιέχει πολλά πραγματικά στοιχεία προβληματισμού. Η συνεχής μετακίνησι και άνατοποθέτησι των μορφών της από τὸ συγκεκριμένο στὸ ἀφηρημένο, ἡ διαρκὴς ἀναζήτησι νέων βάσεων γιὰ τὴν ἐκ μέρους της ἔκφρασι τῆς τραγωδίας καὶ τῆς ἀνησυχίας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, τὴν ἔφεραν σ' ἓνα ὀριακὸ σημεῖο. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν κατέστησαν στὶς ἡμέρες μας ἀντικείμενο ἀντιδικίας, περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε. Τὸ γεγονός τοῦτο, ἔχει δημιουργήσει πολλή σύγχυσι στὸν μέση καλλιιεργείας ἀνθρώπο, ὁ ὁποῖος θέλει, πολλές φορές, νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα καὶ τὴ σημασία τῶν ἀκραίων της θέσεων, τὴν ἐννοια τῆς ἐπαναστατικῆς της πορείας, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθῶνῃ πάντα. Χρειάζονται, λοιπὸν, ἐρμηνεῖα οἱ νέες μορφές καὶ οἱ κατακτήσεις της: Γιὰ ἐλάχιστους ὄχι, μὰ γιὰ τοὺς πολλοὺς ἡ ἐρμηνεῖα εἶναι ἀπαράιτητη.

Ἀπὸ τὴν ὄψει αὐτῆ, νομίζομε ὅτι προσφέρει ἐξαιρετικὴν ὑπηρεσία ὁ τεχνοκρίτης κ. Βάγιας Παναγιωτόπουλος, μὲ τὴν ἔκδοσι τοῦ βιβλίου του «Τέχνη καὶ Ἐποχὴ», ποὺ ἀποτελεῖ δοκίμιον θεωρητικῆς ἐρμηνείας τῆς σύγχρονης εὐαισθησίας, ὅπως τὸ χαρακτηρίζει καὶ ὁ ἴδιος. Τὸ ἔργο του εἶναι πλουσιώτατο σὲ στοιχεῖα, σὲ πνεῦμα, σὲ παρατήρησι, σὲ κριτικὸ στοχασμό, γι' αὐτὸ καὶ συμβάλλει ἀποφασιστικὰ στὸ νὰ σχηματίσῃ γνώμη καὶ ὁ ἀνίδεος, ἀλλὰ ἰκανὸς πάντως νὰ ἀντιληφθῇ ὠρισμένες βασικὰς ἐννοιας, ἀναγνώστης. Τοῦτο, ὅμως, δὲν θὰ πῆ πῶς εἶναι καὶ βιβλίον ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀπευθύνονται στὸ πλῆθος, γιὰτὶ ἡ κατανόησι τοῦ περιεχομένου του ἀπαιτεῖ κάποιαν παιδείαν. Ἀνεξάρτητα, ὅμως, ἀπ' αὐτὸ, μπορούμε νὰ διακρίνωμε μίαν σειράν στοιχείων, ποὺ τὸ κάνουν πολὺτιμο βοήθημα σ' ὅσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν τέχνη, στὴν εὐρύτατη ἐννοια τοῦ ὄρου. Γνώσις τῶν δεδομένων της, ὀρθὴ ἀντίληψις καὶ ἀνάπτυξις τῶν προβλημάτων της, συγκροτουμένη σκέψις, μεθοδικὴ ἀνάλυσις ρευμάτων, σχημάτων καὶ ἰδεῶν, διακρίνονται στὶς 360 περίπου σελίδες του, πολλὰ ἀπὸ τίς ὁποῖες παρουσιάζουν πρωτοτυπία καὶ νέες ἀπόψεις, πάνω στὸ τεράστιον θέμα του. Τοῦτο ἀκριβῶς καθιστᾷ τὸ βιβλίον πραγματικῶς ἐνδιαφέρον.

ΠΕΝΤΕ εἶναι τὰ βασικὰ μέρη στὰ ὁποῖα διαιρεῖται τὸ ἔργο τοῦ κ. Β. Παναγιωτόπουλου: Βιολογικὴ καὶ κοινωνικὴ ὑποδομή. Ἀτομικὸ καὶ συλλογικόν. Κλασσικὸ καὶ σύγχρονον. Τέχνη καὶ τεχνικὴ. Εἰκαστικὴ πραγματικότητα. Πίσω ἀπὸ τοὺς τίτλους των διαγράφονται τεράστιοι πίνακες, στοὺς ὁποῖους παρακολουθοῦμε τὸν συγγραφέα νὰ ἀναλύῃ, νὰ δικαιολογῇ, νὰ φωτίζῃ γεγονότα καὶ περιπτώσεις, ρεύματα καὶ ἰδέες, ἀναζητήσεις καὶ ἐπιτεύγματα, κατὰ τρόπον διδακτικόν μαζὶ καὶ κριτικόν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μᾶς προσφέρεται ὁ μῖθος, ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ περιπλανηθοῦμε μέσα στὸν ἀπέραντον χῶρον τῆς τέχνης, χωρὶς νὰ χαθοῦμε, ἀλλὰ νὰ θγοῦμε ἀπ' αὐτὸν μὲ διαμορφωμένην ἀντίληψιν, γιὰ τὴν εὐγενέστατην λειτουργίαν της. Ἰκανοὶ πιά νὰ κρίνωμε μὲ ἀσφάλεια τίς ἐκφράσεις καὶ τίς ἀναζητήσεις της. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ δὲν χρειάζεται ἀσφαλῶς τίποτε ἄλλο γιὰ νὰ ποῦμε ὅτι ἓνα βιβλίον ἔχει ἐπιτύχει τὸν σκοπὸν του.

Σ. Ι. ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» 20.12.1969

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ τέχνη στή γενικότητά του, εξετάζει στο βιβλίο «Τέχνη και εποχή», ο κ. Βάγιας Παναγιωτόπουλος. Τη γέννηση, τη διαμόρφωσή του, τις μορφές που πήρε κατά τη διάρκεια των αιώνων, μέχρι τις μέρες μας. Η διερεύνησή του, με κριτήρια φιλοσοφικά, κοινωνικά και αισθητικά, αποβλέπει, ωστόσο, σε συγκεκριμένο «πρακτικό» σκοπό, θά έλεγα: Να εξηγήσει τις σύγχρονες τάσεις στην τέχνη και να πάρη την αρμόζουσα, κατά την άποψή του, θέση απέναντί τους. Η στάση αυτή, αρνητική στή βάση της, δεν βρίσκει σύμφωνο τόν υποφαινόμενο. Ο συγγραφέας συνδέει —και όρθά— τήν ανέλιξη τής σύγχρονης τέχνης με τήν κρίση που περνάει και γενικώτερα τήν αποσύνθεση του σύγχρονου πολιτισμού μας. Η ανάλυσή του, στο σημείο αυτό, άκρως εξονυχιστική κι' ένδιαφέρουσα, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ή τέχνη στίς μέρες μας —ή λεγόμενη «μοντέρνα» τέχνη συγκεκριμένα— περιορίζεται να αντικατοπτρίζει και κατά κάποιο τρόπο, να έπιτείνει τή διάλυση. Φυσικό, άλλωστε, αφού μέσα στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνεται. Άλλά νομίζω, ότι όπως ο καλλιτέχνης δεν είναι παθητικός δέκτης των επιδράσεων, που άσκει πάνω του τó κοινωνικό και άλλο περίγυρο, αλλά έχει και τή δυνατότητα με τή δική του παρέμβαση να συμβάλλει στην αλλοίωση και τή μεταβολή του, τó ίδιο και ή τέχνη στο σύνολό της. Έκφραση, δηλαδή, τής σημερινής αποσύνθεσης ή «μοντέρνα» τέχνη, μεταβάλλεται, ωστόσο, ταυτόχρονα και σε παράγοντα άρνησης αυτής τής αποσύνθεσης. Η «προσωπική» γλώσσα, άκόμη και στο άκραιο της παραδείγματα, που τόσο ένοχλούν τόν συγγραφέα, θεωρώντας τα σαν ένδειξη τής καταπτώσεως, κυτταγμένη από μιá άλλη σκοπιά, τής αντίδρασης στή φθορά και τή συμβατικότητα του κοινού γλωσσικού ιδιώματος, και τή μεταβολή του ανθρώπου σε ρομπότ, άποκτá μιá τεράστια σημασία σαν άρνηση του «καταστημένου», έναντίον του όποιου βάλλει και ó συγγραφέας. Ριζική ή διαφωνία μας στο σημείο αυτό με τόν συγγραφέα, δεν μας έμποδίζει, ωστόσο, να εκτιμήσουμε τή συμβολή του στή μελέτη των θεμάτων που εξετάζει. Δεν είναι μονάχα ή πλήρης έξορκείωσή του με τó αντικείμενο τής έρευνας και ó πνευματικός του όπλισμός. Είναι άκόμη ή άπουσία όποιας μορφής δογματισμού, ή προσπάθειά του, καμμιά άποψη ή θεωρία να μήν άποκλείσει: «άπό τά πριν» και περισσότερο άπ' όλα ή στενή προσήλωσή του στο ανθρωπιστικό ιδεώδες, ή πίστη του στην άξία «άνθρωπος» άπό τή σκοπιά των όποιων αντιμετωπίζει τó θέμα του, που μας κάνουν τή μελέτη του άκρως συμπραθητική. Έκλεκτική ή μέθοδος που άκολουθεί ó συγγραφέας, τόν βοηθάει να φωτίσει πολλές κατά μέρος πλευρές του προβλήματος που διερευνά. Η «Τέχνη και εποχή» είναι ένα βιβλίο που και στο κάπως έπιτηδευμένο ύφος του συγγραφέα της πολλά μπορεί να προσφέρει και στον «μέσο» αλλά και τόν «ειδικόν» αναγνώστη.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΡΙΚΑΣ

ΒΗΜΑ, Κυριακή 21 Μαρτίου 1971.

ΕΙΣ ΤΟ τόσον ενδιαφέρον και αξιόλογον δοκίμιόν του «Τέχνη και Έποχή» ο συγγραφεύς αναλύων τήν έννοιαν του πολιτισμοῦ, κατά τās διαφόρους φάσεις τῆς ανέλιξεώς του, ἐρμηνεύει τās σχέσεις και ἐπιδράσεις μεταξύ τῆς τέχνης και τῆς ἐποχῆς, ἀποτελοῦσας αὐθυπάρκτους έννοιās. Οὕτω ἀντικρούει τήν κοινήν συνειδησιν, ἡ ὁποία, ἀγνοοῦσα τόν ὑποκειμενικόν παράγοντα, συντελεστήν τῆς ἐποχῆς, θέλει τήν τέχνην παθητικά προσηρμοσμένην στήν ἐποχήν.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ πνεύματός του, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ σύνθεσιν δυνάμεων λογικῶν, ἠθικῶν και αἰσθητικῶν, κατώρθωσε νά παραλλάξῃ, διότι δέν μετέβαλε τελείως, τόν βιολογικόν του χαρακτήρα, διεπόμενον ἀπό δύο νόμους: τήν αὐτοσυντήρησιν και τήν διαιώνισιν. Τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τήν δημιουργίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Κάθε πολιτισμός, ἀναλόγως πρὸς τό φυσικόν και ἱστορικόν του ὑπόβαθρον, ἀνάπτυξε ἰδιαιτέρως ἐν ἑκ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων τοῦ πνεύματος, ὑπό τοῦ ὁποῖου ἐχαρακτήρισθη και ἡ ἐποχή.

Ἐκεῖ ὅπου ὁ νόμος τῆς διαιωνίσεως εἶναι ἰσχυρός, οἱ ἠθικές και αἰσθητικές δυνάμεις τοῦ πνεύματος πλεονάζουν· ἀντιθέτως, ἐκεῖ ὅπου ὁ νόμος τῆς αὐτοσυντηρήσεως παρουσιάζεται ἐπικρατέστερος, οἱ λογικές δυνάμεις τοῦ πνεύματος πλεονάζουν.

Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικός πολιτισμός ἐθεμελίωσε τήν λογικήν, ἡ ὁποία ἔλαβε ἐκ νέου ἀνάπτυξιν κατά τήν Ἀναγέννησιν, ὡς και κατά τό 18ον αἰῶνα, ὅπου τοποθετοῦνται οἱ ἀπαρχές τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ἐνῶ ὅμως κατά τήν κλασσικήν ἀρχαιότητα ἐκαλλιουργήθη ἡ λογική παραλλήλως πρὸς τās ἄλλας δυνάμεις τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ τό θεμέλιον τῆς ἀρχαίας πολιτείας, ἦτο τό μέτρον και ἡ ἁρμονία, σήμερον ἡ λογική ἔχει λάβει ὑπερβολικὴν δύναμιν, διέσπασε τήν ἰσωνικήν ἰσορροπίαν πρὸς τίς ἠθικές και αἰσθητικές δυνάμεις τοῦ πνεύματος, ὁ δὲ ὀρθολογισμός κατέστησε τόν ἄνθρωπον φορέα ἀποδόσεως ὑλικῶν ἀγαθῶν και τόν ὑπεδούλωσε εἰς μίαν αὐτοματισμένην παραγωγὴν ἀπό τήν ὁποίαν ἀπουσιάζει ἡ αἰσθητικὴ χορὰ τῆς προσωπικῆς δημιουργίας.

Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς οἱ αἰσθητικὲς ἀξίες ἐθεωρήθησαν κατώτερες τῶν ὑπολοίπων, ἡ τέχνη ἀφέθη εἰς μίαν ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία τήν ὠδήγησε εἰς τήν ἀσυνείδησιν μὲ ἀποτέλεσμα νά ἐπιστρέψῃ εἰς τό πρωτόγονον στάδιον τῆς γενετικῆς τῆς. Τοῦτο ἀντιφάσκει πρὸς τήν οὐσίαν τῆς τέχνης, ποῦ εἶναι βασικὰ νομοτελής.

Ἡ τεραστία πρόοδος τῆς ἐπιστήμης ἐξ ἄλλου ἐδημιούργησε εἰς τόν ἄνθρωπον ἀβεβαιότητα, ἀφοῦ βλέπει, ἀπὸ τήν μιά στιγμὴν στήν ἄλλη, νά καταλύεται, ὅ,τι μέχρι πρό τινος ἐθεωρεῖτο σταθερό και ἀναλλοίωτο. Ἡ ἀβεβαιότης αὐτὴ καθρεπτίζεται εἰς τήν τέχνην, ποῦ σὲ συνδυασμὸ μὲ τήν ἑλλειψιν εὐθύνης ἐκ μέρους τοῦ καλλιτέχνου κατέληξε νά μὴν εἰκονίζῃ πλέον τό πνεῦμα, ἀλλὰ τήν χεῖρ ἐσωτερικήν κατάστασιν αὐτοῦ. Ἡ ἀμορφία τῆς σημερινῆς τέχνης, εἶναι, κατὰ τόν συγγραφέα, και ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀδυναμίας τῆς.

Ὡς λύσεις, ποῦ εἶ ἀ βοηθήσουν τήν τέχνη νά ξεφύγῃ ἀπὸ τό ἀδιέξοδο τοῦτο, προτείνει ὁ συγγραφεύς, ἀπ' ἑνός μὲν, τήν ἐπιστροφήν εἰς τήν πηγὴν τῆς ὁμορφίας, τοὺς κλασσικούς, ἀπ' ἑτέρου δὲ τήν μελέτην τῆς λαϊκῆς τέχνης, μὲ σκοπὸν τήν ἀπόκτησιν τῆς ἐκφραστικῆς ἀπλότητος αὐτῆς.

Ὁ κινηματογράφος ὁποτελεῖ μίαν νέαν μορφήν τέχνης, διότι περικλείει καί τήν τεχνικήν, ἢ ὁποία ἀνήχθη σέ τέχνη αὐτάρκη, ὑπερβαίνων αὐτῶ τις παλαιές μορφές τέχνης, χωρίς ὅμως καί νά τις ἀπορρίπτῃ. Εἶνα ἡ μετουσίωσις τοῦ ἤχου, τοῦ φωτός καί τοῦ λόγου. Διά τοῦ κινηματογράφου δέ, τέλος, καταργεῖται καί ἡ διάστασις τῆς συγχρόνου εὐαισθησίας, ἢ ὁποία ταλαντεύεται μεταξὺ λαϊκῆς καί λογίας τέχνης.

Ὁμολογουμένως, ἡ τέχνη διέρχεται, σήμερον, μίαν κρίσιν, ἀλλά νομίζω ὅτι ὁ συγγραφεύς εἶναι ὑπερβολικός εἰς τοὺς φόβους καί τις ἀνησυχίας του. Καί σήμερον, ὅπως καί σέ κάθε ἄλλη ἐποχή, ὠρισμένες μορφές τέχνης ἀνθοῦν, ἐνῶ ἄλλες ὑστεροῦν, ἔργα ὅμως πραγματικά ὑψηλῆς στάθμης ἐξακολουθοῦν νά παράγονται καίτοι ἡ τέχνη ἔχει, ἀναμφιβόλως, ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ στροφή πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται κάθε πηγὴ τέχνης καί ἐπιστήμης, νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται ὄχι μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς ἀντιγραφῆς ἢ τῆς τυφλῆς μιμήσεως, ἀλλὰ χάριν τῶν γνώσεων καὶ τῆς ἀποκομίσῃ ὁ καλλιτέχνης καί οἱ ὁποῖες θὰ τὸν βοηθήσουν νά ἐκφρασθῆ ἀρτιώτερα.

Ἄλλὰ καί ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παναγιωτοπούλου καί ὁ καλλιτέχνης καί ὁ φιλότεχνος, πολλά μποροῦν ν' ἀποκομίσουν.

ΑΜΑΛΙΑ ΛΑΒΡΑΝΟΥ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ

*Ἐτήσιον Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Αἰσθητικῆς,
Τόμος 9ος καί 10ος, ἔτος 1970 - 1971, σελ. 256*

Β. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ : Τέχνη καί Ἐποχή

ΔΟΚΙΜΙΟ θεωρητικῆς ἐρμηνείας τῆς σύγχρονης εὐαισθησίας ἀποκαλεῖ τὸ βιβλίον τοῦ ὁ συγγραφεύς — καθόλου ἀστοχος καί ἀνεδαφικός ὁ ὑπότιτλος, ἂν λογαριάσουμε ὅτι στηρίζεται σέ διακριθώσεις καὶ ἀφοροῦν στήν βιολογική καί κοινωνική ὑπόδομή τῆς τέχνης, στοῦ ἀτομικοῦ καί συλλογικοῦ πνεῦμα τῆς, στοῦ κλασσικοῦ καί σύγχρονου μέτρου τῆς, στοῦ τί διαφορά ὑπάρχει μεταξὺ τέχνης καί τεχνικῆς καί στοῦ τί ἐκφράζει, στήν πραγματικότητα ἢ εἰκαστικὴ πραγματικότητα. Γιά ὅποιον ἀγνοεῖ τὰ οὐσιαστικά μυστικά αὐτοῦ ποῦ λέμε Τέχνη, γιά ὅποιον ἔστω κι' ἂν γνωρίζῃ μερικά θέλει ν' ἀποκαλύψῃ καί τ' ἄλλα, γιά ὅποιον, τέλος θέλει, πέραν τῆς ἐπιφανείας, συχνά ἀπατηλῆς, νά δῇ καί νά γνωρίσῃ, νά πλησιάσῃ, μὲ ἄλλα λόγια, τὴν οὐσίαν τῆς τέχνης, ὁ συγγραφεύς βοηθᾷ μὲ μιά ἀπλότητα, μὲ λόγο ποῦ μέσα σ' αὐτὸν θέσι δὲν ἔχει ἢ ρητορεία καί τὸ σχῆμα. Βασισμένος σέ μιά δική του ἐμπειρία (ὡς ζωγράφος καί τεχνοκρίτης), ὠπλισμένος καί μὲ τὸ ἀπαραίτητο κοινωνικό καί πνευματικό ὄπλιον, συνταιριάζει τίς θέσεις, ἀξιολογεῖ, φθάνει σέ ἀπόψεις ποῦ στήν ὅλη διαγραφή τους ἐξυπηρετοῦν τὸν σκοπὸ ποῦ ἀποβλέπει ἡ παρουσία τοῦ βιβλίου του : στήν προσαρμογὴ τῆς τέχνης στοῦ νόημα τῆς ἐποχῆς, μίαν ἐποχῆς καθαρῶ τεχνολογικοῦ χαρακτῆρος.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, Πέμπτη 26.2.1970

Ρίο - Αντίρριο

Βάγια Παναγιωτόπουλου : «Τέχνη και Έποχή». Αθήναι 1969.

Ο ΓΝΩΣΤΟΣ Ζωγράφος και κριτικός εικαστικών τεχνών απογευματινής συναδέλφου κ. Βάγιας Παναγιωτόπουλος επιχειρεί με το κομψοτυπωμένο βιβλίο του μία θεωρητική έρμηνεία της σύγχρονης ευαισθησίας στο χώρο των εικαστικών τεχνών και μάς παρουσιάζει ένα εξαιρετικό ενδιαφέρον και αξιόλογο έργο γύρω από ένα επίμαχο θέμα : Τη συνάρτηση της Τέχνης με την εποχή της και τη θέση της στον γενικότερο πολιτισμό. Πραγματοποιεί μία κοινωνιολογική ανάλυση της σύγχρονης Τέχνης σε συνάρτηση με όλα τα πολιτιστικά στοιχεία και, αφού διαπραγματευθή μία σειρά ειδικωτέρων θεμάτων που αναφέρονται στον αισθητικό τομέα, ολοκληρώνει το δοκίμιό του με ένα σύστημα γενικών θεωρητικών αρχών. Το έργο εξέτάζει στην αρχή τη βιολογική και κοινωνική υποδομή της Τέχνης, προχωρεί στον παραλληλισμό του ατομικού και του συλλογικού, του κλασικού και του σύγχρονου και μάς μιλεί στη συνέχεια για την Τέχνη και την τεχνική και την εικαστική πραγματικότητα. Πρόκειται για μία ουσιαστική μελέτη της Τέχνης, από την οποία απουσιάζουν οι συνήθεις στα έργα του είδους άκυρολεξίες και θερμπαλισμοί, για ένα λιτό κείμενο γραμμένο σε ωραία δημοτική γλώσσα, που χαρακτηρίζει συστηματική και τεκμηριωμένη εξέταση του θέματος, αξιοποίηση της θεωρίας και της πράξης, που καταλήγει σε ένα απόλυτα βεβαιωμένο συμπέρασμα : «Οι τέχνες δεν υποκαθίστανται ξαφνικά. Δεν παραμερίζονται με μίαν απότομη και βίαιη κίνηση. Δεν διαγράφονται με μία μονοκονδυλιά. Οι ίδιοι απεργάζονται όμαλά την αποχώρησή τους στο βάθος της ιστορικής σκηνής» Ένα έργο επίκαιρο, μία καλοδεχούμενη προσφορά, που έρχεται να πλουτίσει τη φτωχή βιβλιογραφία του είδους.

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

ΕΘΝΟΣ 26.11.1969

ΒΑΓΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ «ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΠΟΧΗ»

Δοκίμιο θεωρητικής έρμηνείας τής σύγχρονης εύαισθησίας

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΕΙ κανείς πάντα με κάποια έπικυλακτικότητα αυτά τα μεγάλα, τα τεράστια θέματα, όπως είναι το «Ή Τέχνη και ή Έποχή», πού τά όριά τους μετακινούνται συνεχώς ώστε να έχουν μία επικίνδυνη ρευστότητα. Χρειάστηκε να διαβάσω αρκετές σελίδες από το πυκνό ιβθλίό του κ. Βάγια Παναγιωτόπουλου, ώστόσο μπορέσω να οικειωθώ το ύψος του, να μιμηθώ τόν τρόπο τής σκέψης του. Για να δώσω άμέσως έδω ένα δείγμα, θα μεταφέρω μία φράση - όρισμό: «Λυρισμός στην τέχνη δέν είναι άλλο από τήν ειδική ποιότητα τής συνειδήσεως πού άναδύεται με τήν τελευταία (τέχνη) σε μία έποφή και άπώθηση (τής συνειδήσεως) με τά πράγματα και από τά πράγματα, πού στην παραστατική τους άναφορά υπερνικούν τήν έννοιολογική και πραγματική τους πλευρα και έμφανίζονται στό σημείο εκείνο τό τακτό στον άνθρωπο ως συναισθηματικός χώρος». "Αν έδω μέσα υπάρχει τό έμβρυο μιάς φιλοσοφικής έναιτένισης τής έννοίας του δυρισμού, προσωπικά θα προτιμούσα μία περισσότερο καθαρότητα στη διατύπωση, πού θα απέδιδε, όπως νομίζω, με μεγαλύτερη ένάργεια αυτή τήν έννοια.

Όστόσο, ο κ. Βάγιας Παναγιωτόπουλος φαίνεται να κατέχει σε βάθος τό θέμα του, να έχει πολύ προβληματισθή πάνω σ' αυτό. Άπώτερος σκοπός του είναι να τό χειρισθή όσο τό δυνατόν πιε προσωπικά, πιά πρωτότυπα. Έχει πεισθεί ότι όσο κι ' αν φαίνεται έξαντλημένα, δέν άποκλείει διόλου τή δυνατότητα να ξανακοιταχθί άπ' τήν αρχή, και μάλιστα προκαλεί με τήν ύπόσχεσι να προσφέρει καινούργιες άπόψεις: «Χαρακτηριστικό ψυχολογικό στοιχείο τής πολιτιστικής περιόδου των ήμερών μας, μας υπενθυμίζει ο συγγραφέας μας, είναι ή άστασία, ή κινητικότητα, ή μετάβαση, ή άλλαγή. Ό συνεχής κλυτισμός και ή έλλειψη μακροδιότητος των πνευματικών μορφών». Τό έρώτημα είναι αν σ' αυτή τή συνεχή άλλαγή μορφών, μπορεί να ακμάσει ή πραγματική τέχνη. Ή μήπως θα υπάρξει άνάγκη τελικά να επιστρέψουμε στις παλιές στατικές μορφές, με τήν έννοια του κλασικισμού, πού κατώρθωσαν να έμπνεύσουν έμπιστοσύνη, να κατακτήσουν τή διάρκεια; Ή τέχνη άποβλέπει στη διάρκεια, έχει στη συνειδησή μας συνδεθί άρρηκτα με τήν έννοια τής διάρκειας, δε μπορεί να νοηθί σε μία έκφραση τής στιγμής, προωρισμένη αύριο κιόλας, να παραμερισθί όριστικά, ν' άντικατασταθί από μίαν άλλη. Είναι προφανές ότι βρισκόμαστε όχι πιά μπροστά σ' ένα δίλημμα, άφου επιστροφή στην παλιά τέχνη είναι άδιανόητη, αλλά σε μία πλήρη άδυναμία ν' αντιμετωπίσουμε τό άδιέξοδο. Ό κ. Βάγιας Παναγιωτόπουλος κάνει έδω μία προσπάθεια ν' άνοιξει κάποιο πέρασμα: «Οι κλασικοί, λέει, κατώρθωσαν μέσα στο έργο τους, χωρίς να μειώσουν τήν ένότητα του πνεύματος με πράξεις ή παραλείψεις, να μετουσιώσουν τό σύνολο των ειδικών συντελεστών του σε άπόλυτη έκφραση καλλιτεχνικής συνειδήσεως, σε υπερβατική μορφή, σε όμορφιά. Τό δίδαγμα τους, θα δεήσει να έγκολπωθί ή καινούργια εύαισθησία για να λυτρωθί από τό σημερινό λαβύρινθο. Οι κλασικοί κρατούν τό μυστικό του οδηγητικού μίτου». Θα χρειασθί, λοιπόν, να γυρίσουμε «πίσω στους κλασσικούς», όχι για να επαναλάβουμε αυτά πού είπαν, πράγμα πού δε θα είχε κανένα νόημα, αλλά να έγκολπωθούμε τις μεθόδους τους, και να πούμε τό σημερινά.

Άλλά τό θέμα, νομίζω, πάλι περιπλέκεται. Γιατί κάθε έποχή έκφράζεται με τις μεθόδους πού καθιερώνει ή ίδια, και ή σημερινή

ἐποχή τῆς ἀδιάκοπης ἀλλαγῆς, δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφρασθῆ παρά μὲ τὴν ἀδιάκοπη ἀναζήτησι καινούργιων μορφῶν, ποὺ ὁδηγοῦν σὲ ἀδιέξοδο. Θὰ μπορούσαμε, ὄραγε, νὰ ὑπολογίσουμε σὲ κάποιον προσεχῆ κορεσμό, ἢ σὲ κάποια στιγμή ἀργοβαδίσματος, ποὺ νὰ ἐπιτρέψει τὴ δημιουργία μονιμοτέρων μορφῶν; Ἀλλὰ τὸ θέμα πάλι ἀπλοποιεῖται κατὰ ἓνα τρόπο που προδίδεται. Θὰ ἐξακολουθήσουμε νὰ βρισκώμαστε στὸ ἀδιέξοδο. Οἱ διασπαρμένες καὶ ἐναλλάσσουσες μορφές τῆς τέχνης εἶναι ἡ μοῖρα τῆς ἐποχῆς μας.

Δὲν μοῦ ἀρέσει νὰ δογματίζω. Ἀπλῶς ἐπιχειρῶ νὰ φτάσω σὲ κάποιο συμπέρασμα. Ὁ κ. Βάγιας Παναγιωτόπουλος, στὴν προσπάθειά του νὰ ἐρμηνεύσει τὴ σύγχρονη εὐαισθησία, ἀγωνίζεται νὰ βρεῖ κάποιο φῶς. Ἄν σταθῆκαμε γιὰ νὰ σχολιάσουμε ἓνα σημεῖο τοῦ δοκιμίου, αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι δώσαμε καὶ τὴ συνολικὴ του εἰκόνα. Ὁ συγγραφέας ἔχει χωρήσει τὸ ὕλικο του σὲ πέντε ἐνότητες, καθε μίᾳ ἀπὸ τίς ὁποῖες κατανέμεται σὲ πολλὰ ἐπιμέρους κεφάλαια. Σημειῶνω τοὺς τίτλους τῶν ἐνοτήτων: «Βιολογικὴ καὶ κοινωνικὴ ὑποδομὴ», «Ἀτομικὸ καὶ συλλογικόν», «Κλασσικὸ καὶ σύγχρονο», «Τέχνη καὶ Τεχνικὴ», «Εἰκαστικὴ πραγματικότητα». Τὸ δοκίμιον ἀποβλέπει σὲ μιὰ πλατεῖα μελέτη τοῦ θέματος, μὲ τὴ θαρραλέα προοπτικὴ ν' ἀντιμετωπιθοῦν συχνὰ ἐντιλεγόμενες ἀπόψεις.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ ΙΟΥΝΙΟΣ 1971 — Τεύχος 1054

*Ἄτελιέ: Ὑψηλάντου 36
Πεύκη — Ἀμαρουσίου
Τηλ. 8028855*